

“AİHM’nin ve Anayasa Mahkemesi’nin çeşitli kararlarında da istikrarlı olarak belirtildiği gibi adli yardım kavramı doğrudan adil yargılanma hakkı ile ilgilidir. Bu temel hak Anayasanın “Hak Arama Hürriyeti” başlıklı 36. maddesinin ilk fıkrasında “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” şeklinde ifade bulmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde de adil yargılanma başlığı altında adil ve aleni yargılanma, bilgilendirme, savunma, vekil tutma ve adaletin yararı gerektiriyorsa ücretsiz hukuki yardım alma, sorguya çekme veya çektirme, çevirmen yardımından yararlanma gibi haklar düzenlenmiştir.

AİHM, 6. maddenin dava tarafı bir bireye hukuki temsil sağlanmasını gerektirip gerektirmediği konusunun davanın kendine özgü koşullarına bağlı olduğunu belirlenmesi gereken konunun, koşulların tamamı göz önünde bulundurularak, adli yardım sağlanmamasının başvuruları adil yargılanma hakkından mahrum bırakıp bırakmayacağı hususu olduğunu belirtmektedir.

Bundan başka AİHM adil yargılanma hakkı ve adli yardımla ilgili bütün kararlarında adli yardımdan yararlanma bakımından kişiler açısından herhangi bir ayrıma gitmemiştir. Aksine AİHM bir çok kararında yargıya erişimin engellenmesinin gerçek veya tüzel kişi ayrımı yapılmaksızın AİHS’nin 6.maddesinin ilk fıkrasındaki adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde olduğu kabul etmektedir (AİHM’nin Mehmet ve Suna Yiğit/Türkiye, Ülger/Türkiye, Sace Elektrik Tic. ve San. A.Ş./Türkiye ve Kreuz/Polonya kararları).

AİHM yakın tarihli Türkiye ile ilgili verilen Nalbant ve diğerleri/Türkiye kararında, mahkemeye erişim hakkına dair uyguladığı genel ilkeler yönünden tüzel kişiler ile gerçek kişiler arasında herhangi bir farklılığın bulunmadığını bazı kararlarına da atıf yaparak belirtmiştir. AİHM, yukarıda bahsedilen Nalbant ve diğerleri/Türkiye kararında başvuran şirketler hakkında yerel mahkemelerin muafiyet taleplerini yeterince detaylı bir değerlendirme yapmadan sadece iç hukukta ticari şirketler yönünden adli yardıma ilişkin bir hüküm bulunmadığına atıfta bulunarak reddettiklerini, yerel mahkemelerin iç hukukta adli yardıma dair bir hükmün olmayışını ticari amaçları olan bütün tüzel kişilere uygulanacak mahkeme harçlarından muafiyet konusunda ayırım gözetmeksizin bir kısıtlama olarak ele aldığını ifade etmiştir.

AİHM ilgili kararda sonuç olarak ticari şirketin ödeme gücüyle ilgili bireysel durumunu dikkate almaksızın adli yardım talebinin iç hukukta hüküm bulunmadığı gerekçesiyle kategorik olarak reddetmesinin mahkemeye erişim hakkına orantısız müdahale olduğu sonucuna ulaşmıştır. AİHM ayrıca hâlihazırda mahkeme harçlarından muafiyete ilişkin genel bir yasağın Sözleşme’nin 6. maddesi yönünden bir sorun teşkil edeceğine hükmetmiştir

Anayasa Mahkemesi de adli yardım ile ilgili bütün kararlarında AİHM ile paralel bir şekilde adli yardım talebinin adil yargılanma hakkı çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve adli yardımdan yararlanabilecek kişiler bakımından herhangi bir kısıtlamaya gitmemiştir(Anayasa Mahkemesi’ nin Kentaş Tekstil İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. , B. No: 2020/22192, 17/5/2023 ve 09.01.2014 ,B. No : 2013/1977 sayılı ve benzer kararları).

Anayasanın 36.maddesi ve AİHS’nin 6.maddesinin ilk fıkrası 6100 sayılı HMK’nın 27.maddesinde kendini bulmaktadır. Hukuki dinlenilme hakkı başlıklı 27.maddesinde davanın

tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgililerinin, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahip olduğu belirtildikten sonra bu hakların a) Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını,b) Açıklama ve ispat hakkını,c) Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini olduğu düzenlenmektedir.

Hukuki dinlenilme hakkının bir uzantısı olarak görülen HMK'nın 334.maddesinde ise adli yardımdan yararlanabilecek kişiler sayılmış, ticaret şirketlerinin olduğu tüzel kişilerin bu haktan yararlanamayacağı konusunda açık bir düzenleme getirilmemiştir. Anayasa Mahkemesi çeşitli kararlarında usul kurallarının kişilerin mahkemeye erişim haklarını ihlal edecek tarzda yorumlanmayacağını belirtmiş olması karşısında bu yorumun yapılması yanlış olmayacaktır.

Aynı şekilde davanın açılması, delillerin sunulması ve yargılamanın yürütülmesi safhalarıyla doğrudan ilgili olan ve oldukça geniş bir şekilde düzenlenen HMK'nın 27.maddesi ile HMK'nun 334.maddesini bu anlamda daha dar bir şekilde yorumlanması bir çelişki doğuracaktır.

Yine AİHM kararlarında da belirtildiği üzere AİHS'nin 6.maddesi yargılama makamlarının, kişilerin adil yargılanma hakkını, buradan hareketle mahkemeye erişim hakkını kısıtlayacak şekilde yorumlanamayacaktır. Gerek AİHS'nin 6.maddesi gerekse AİHM kararlarında adalete erişim hakkı anlamında gerçek kişi ve tüzel kişi ayrımı yapılmamaktadır.

Anayasa'nın değişik 90. maddesinde usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmaların kanun hükmünde olduğu, bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağı, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşmalarının esas alınacağı kuralı da dikkate alındığında ticaret şirketlerinin ve kooperatiflerin adli yardımdan yararlanamayacağı düşünülemezdir.

Aksi takdirde Anayasanın 36. maddesinin verdiği güvence ile mahkemelere adli yardım talebi ile başvuran ticaret şirketleri, bu taleplerinin sadece tüzel kişi olması nedeniyle reddedilip adil yargılanma hakkından mahrum kalması ile karşı karşıya kalabileceklerdir.

Ticaret şirketlerinin ve kooperatiflerin sadece tacir olması nedeniyle adli yardım talebinin kabul edilmemesi üzerine bazı durumlarda, kendi ödenmiş sermayesinden daha fazla harç ve yargılama giderleri ödemeye zorlamak , yukarıda belirttiğimiz gibi adalete erişim hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

Bu nedenle ticaret şirketlerinin ve kooperatiflerin adli yardım talebi değerlendirilirken sadece tacir olmaları ve açıkça HMK'nun 334. maddesinde sayılmamaları nedeniyle reddedilmemeli, adli yardım talebi açıkça dayanaktan yoksun değilse ve davanın mahiyetine göre ödenecek harç ile yargılama giderleri bu nitelikteki tüzel kişilerin malvarlığı ile karşılaştırıldığında ödenemeyecek durumda ise adli yardım talebi kabul edilmelidir.

Dolayısıyla HMK'nun 334. maddesinin mevcut düzenlemesi ile sadece gerçek kişiler ve bazı tüzel kişiler hakkında adli yardım talebinde bulunabilmesi yukarıda belirtildiği gibi Anayasa'nın 36. maddesi anlamında adil yargılanma hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Bu durumun ise Anayasa Mahkemesi'nin Kentaş Tekstil İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. kararında da belirtildiği gibi (paragraf 83)somut norm denetimi ile gideriminin daha doğru bir yol

Esas Sayısı : 2024/76
Karar Sayısı : 2024/84

olacağından Mahkememizce Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca ilgili hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına karar verilmiştir.

KARAR :

1- Davacı tarafın 20/2/2024 tarihli dilekçesinde yapmış olduğu adli yardım talebi değeriendirildiğinde 6100 sayılı HMK'nun 334. maddesinin 2. fıkrasının Anayasa'nın 36. ve 10. maddesine aykırılık teşkil ettiği kanaatine varıldığından bu hükmün Anayasa'nın 152. maddesi gereğince iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına,

2-Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davanın geri bırakılmasına, dosyanın Anayasa Mahkemesi'ne kayıt tarihinden itibaren beş ay içinde karar verilmediği durumda davanın yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırılmasına oy birliği ile karar verildi. ”